

De Britse ornitholoog Richard Meinertzhagen, links in 1915 met een Koritrapp in Kenia en rechts in 1922 (bron: [Wikipedia](#))

K.H. Voous en zijn relatie tot meesteroplichter Meinertzhagen

Rob Aarts

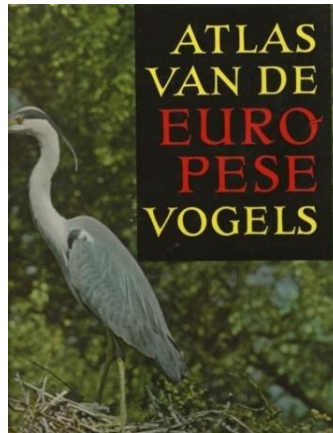
Uit de kronieken van de ornithologie over Prof. Dr. K.H. Voous en zijn relatie tot de meesteroplichter de Britse kolonel en ornitholoog Richard Meinertzhagen.

Voous in 1970 (bron: [Wikipedia](#), foto bijgesneden)

Vogelaars van mijn generatie weten waarschijnlijk nog dat in 1960 het

opzienbarende standaardwerk 'Atlas van de Europese Vogels' verscheen door wijlen Prof. Dr. K.H. Voous (1920-2002), hoogleraar dierkunde en zoögeografie te Amsterdam.

Opzienbarend omdat Voous hierin een eerste overzicht gaf van de verspreidingsgeschiedenis en soortvorming van alle toen beschreven Europese vogelsoorten.

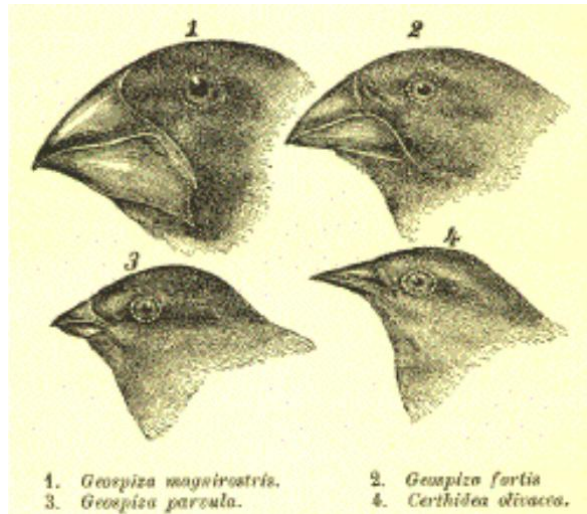
Ik kocht het boek, nu nog antiquarisch te verkrijgen, rondom mijn veertiende van mijn spaargeld voor f 62,50, een hoop geld voor die tijd. Niet omdat ik de terminologie in de veelal lange volzinnen waarmee Voous zich bediende al begreep, verre van dat, maar vanwege de voor die tijd prachtige foto's van de besproken soorten. Bij navraag in mijn directe omgeving over de betekenis van de terminologie bleef het grotendeels stil, terwijl ook biologiedocenten schielijk afhaakten.

Voous sorteerde in zijn beschouwingen over verspreiding en soortvorming al voor op het belang van de laatste ijstijd, het Weichselien. Daarbij werd de hele noordelijke vogelwereld en ook de flora van voor die tijd, het interglaciaal Eemien, naar het zuiden gedrukt.

Het einde van het Weichselien vormde de start van een warmere periode, het Holoceen, dat tot op heden voortduurt. De terugkeer van vogelsoorten vanaf ruim 12.000 jaar geleden vanuit zuidelijke ijsvrije en warmere regio's en de hiermee samenhangende hernieuwde verspreiding en soortvorming vormen een, deels uiteraard speculatieve, voedingsbodem voor theorievorming.

Soortvorming ten gevolge van geografische isolatie, met als schoolvoorbeeld uit een totaal andere regio de Darwin's vinken op de Galapagoseilanden. Allopatrische soortvorming, zoals die tegenwoordig deftig heet werd door Voous, en wordt nu nog steeds, als de belangrijkste factor voor soortvorming vanuit een gemeenschappelijke vooroudersoort beschouwd. Wetenschappelijk ornithologisch redeneren

met respect voor andere visies, dat was typisch de kracht van Voous.

Darwin's vinken op de Galapagoseilanden

Via DNA-onderzoek kunnen soortvormingsprocessen nu beter worden vastgesteld. DNA-onderzoek is op dit moment de standaard voor fylogenetisch (historisch) stamboomonderzoek bij alle soortgroepen. Taxonomische discussies zullen geleidelijk, met de nadruk op geleidelijk, verstommen, maar problemen als hybridisatie zullen zich blijven voordoen of kunnen zich manifesteren in de loop van de tijd.

De structuur van DNA werd al in 1953 ontdekt door de Amerikanen Watson en Crick. Beiden kregen de Nobelprijs daarvoor. Overigens werd deze Watson, samen met al

zijn overige versierselen, ontnomen wegens verregaande racistische uitspraken. Een collega over Watson: 'Hij is de meest onaangename persoon die ik ooit heb ontmoet'.

Voous kon van deze ontdekking nog geen vergelijkend gebruik maken in soortvormingsprocessen en taxonomie omdat daarbij begrip van de rol van mutaties essentieel is. Sinds Corona moet dit verschijnsel globaal bij zowat iedereen wel zo'n beetje bekend zijn, maar het zou toch heel goed zijn aan dit lastige fenomeen meer aandacht te schenken op een studieavond. Dit bevordert denkkracht en inzicht in processen van fundamenteel ornithologisch belang. Je kunt je er niet meer aan onttrekken!

Mutaties zijn bewezen fenomenen en onverbrekkelijk verbonden aan evolutie. Zelf zijn we ten slotte vanuit de allereerste levende cel op aarde al muterend geëvolueerd tot wat we nu zijn en dus niet in vol ornaat volgens sommige anti-evolutionisten door God op aarde geplaatst.

Een belangrijk gegeven is dat Voous in zijn Atlas de verhoging van de gemiddelde jaartemperatuur in Europa al bestempelde als mogelijke oorzaak voor verschuivingen in de verspreiding van soorten. Hij had het bij het juiste eind.

Voous maakte in zijn Atlas uiteraard ook gebruik van inzichten van meerdere wetenschappers en andere deskundigen op ornithologisch gebied. Een daarvan was de Britse kolonel en ornitholoog Richard Meinertzhagen (1878-1967) aan wiens visie Voous in de Atlas bij ten minste 16 vogelsoorten refereert.

Ik houd het in het volgende bij de rol van Meinertzhagen in de ornithologie, hoewel zijn rol als militair in WO1 en 2 al even lachwekkend als frauduleus was, waarbij vooral de leugen regeerde in zijn dagboeken en achter een borst vol medailles, terwijl hij in de militaire geschiedenis waar hij deel van uit zou moeten maken niet wordt genoemd. Opmerkelijk!

Voor wat zijn betekenis voor de ornithologie betreft val ik maar direct met de deur in huis. Hij werd begin jaren 20 van de vorige eeuw al door de bekende, en ook door Voous in de Atlas aangehaalde, Amerikaanse ornitholoog Charles Vaurie die met Meinertzhagen regelmatig op expeditie ging, verdacht van diefstal van vogelbalgen (huiden van geprepareerde vogels) uit diverse musea in Europa en later New York. Verdenkingen waren nog geen bewijzen en werden dus nog niet publiekelijk gedeeld.

Meinertzhagen, jaar onbekend (bron: [klik hier](#))

Meinertzhagen behoorde tot de Britse ornithologische high society, schurkend aan de Rotschild bankiers familie. Hij schopte het later zelfs tot voorzitter van de British Ornithological Union, niet het minste instituut op ornithologisch gebied in de wereld, en was bovendien een innemende persoonlijkheid en graag geziene gast op feesten en partijen en één van 's werelds bekendste vogelverzamelaars.

Hij schonk in 1954 zijn verzameling van 20.000 balgen aan het British Natural Museum in Tring, een particulier topmuseum gesticht door Walter Rothschild. Bepaald geen omgeving waarin verdachtmakingen voor de hand lagen. Terwijl hij vanwege zijn grote naam in Engeland in de hogere ornithologische kringen min of meer genoot van onschendbaarheid, trok hij door Europa met

zijn *little cousin* Tess Clay, dertig jaar jonger dan hij, bezocht ornithologische congressen in diverse plaatsen en verzamelde vooral balgen. Hij had de licentie om nieuw ontdekte soorten of ondersoorten van naam te voorzien. Een dozijn werd genoemd naar de naam van Tess, Theresa. Een ervan was *Montifringilla theresae*, de door hem in 1937 ontdekte endemische Afghaanse Sneeuwvink, die in het Engels ook de Meinertzhagen's snowfinch of Theresa's snowfinch wordt genoemd.

Afghaanse Sneeuwvinken (bron: [klik hier](#))

Overigens zegt die ontdekking toch wel iets over zijn kwaliteiten als vogelaar! Hij werd in het wereldje gezien als een van de beste vogelaars uit zijn tijd. Ere wie ere toekomt, toch? De vogel en de naam ervan bestaan nog steeds. Meinertzhagen beweerde een dozijn andere soorten van de soortnaam *theresae* te hebben voorzien, maar die zijn niet meer te achterhalen. Door collega ornithologen werd dit overigens als volledig geschift geduid.

Pas jaren na zijn dood in 1967 verscheen in 1993 een eerste belangrijk artikel over de balgencollectie in het vaktijdschrift IBIS: *Richard Meinertzhagen, A Case of Fraud Examined*. Het geval werd publiek gedeeld door de onafhankelijke ornithologische wetenschappelijke wereld, waarmee de postume strop werd gelegd rond de nek van Richard Meinertzhagen.

Pamela Rasmussen, vooraanstaand Amerikaanse ornitholoog, ging samen met Robert Prys-Jones, hoofd avifauna in het Natural History Museum, en Nigel Collar, wetenschapper van Bird Life International, aan de slag met de collectie van Meinertzhagen. Tot ver na de eeuwwisseling waren zij ermee doende en voor zover mij bekend werden de balgen in musea in de VS niet eens onderzocht!

Om de fraude van Meinertzhagen te ontmaskeren werd gebruik gemaakt van röntgenstraling, microfotó's en weefselonderzoek in samenwerking met de FBI. Vele balgen bleken geopend en het stopmateriaal was geheel of deels vervangen door Meinertzhagen's eigen materiaal ter maskering van de diefstallen onder de collectie. De bijbehorende labels werden vervangen door eigen labels met vervalste informatie over o.a. de vindplaatsen van de betreffende vogel. Dit

alles op een uitermate slimme en vakkundige wijze.

Sommige soorten bleken verzameld op hele andere plaatsen dan de oorspronkelijke vondst, gedaan door anderen, waardoor de verspreiding van soorten uiteraard een typisch Meinertzhagen karakter kreeg. Een onvoorstelbaar zinloze actie en wetenschappelijke doodzonde van een man met een onvoorstelbaar groot zelf benoemd ego, dat tot ver na zijn dood door de Britse ornithologische high society werd beschermd.

Na zijn ontmaskering bleek hij de grootste fraudeur uit de ornithologische geschiedenis en wat betreft zijn grootste adepten en bewonderaars: *He bamboezeld them all*. De vraag rijst nu of Voous op de hoogte was van deze bamboezelarij (vanaf nu een prachtig anglicisme voor bedrog, fraude en oplichterij). Dat beiden elkaar kenden leidt m.i. geen enkele twijfel. Ook moet Voous bijna zeker op de hoogte zijn geweest van de verdenkingen jegens Meinertzhagen, maar of dat ook al het geval was ten tijde van de redactie van de Atlas blijft de vraag.

In mijn visie had Voous dat toen al kunnen weten, omdat hij in de Atlas immers eveneens al refereerde aan de soortverspreidingsvisies van Charles Vaurie, de vroege ontdekker van de fraude van

Meinertzhagen. Voous was ook in Engeland een gerespecteerd taxonoom, die met zijn taxonomische visies rust gaf aan het woelige taxonomische front in Engeland (waarover een volgende keer meer) en regelmatig werd genoemd in publicaties waarin ook Meinertzhagen voorbijkwam.

Ik heb de bijdragen van Meinertzhagen in de Atlas bekeken en vergeleken met die van wetenschappers. Meinertzhagen achtte zichzelf als van alles, maar was absoluut geen wetenschapper. Het ontbeerde hem aan wetenschappelijk redeneren en inzicht in soortvormingsprocessen: 'Vogels die op elkaar lijken behoren tot dezelfde soort' was zo ongeveer zijn uitgangspunt. Dit in lijn met de ondersoortenstrijd in Engeland toentertijd. Waarom Voous hem een plaats gunde in de Atlas blijft een raadsel, maar was mogelijk ingegeven door de bekendheid die Meinertzhagen genoot in de ornithologische wereld.

Het British Natural Museum in Tring is een prachtig museum, mogelijk vergelijkbaar met Naturalis. Op geen enkele wijze wordt op de website van het museum verwezen naar Meinertzhagen of zijn geschonken collectie balgen.

Meinertzhagen publiceerde overigens ook diverse boekenwerken onder eigen naam. De publicatie van zijn *Birds of Arabia* leidde

tot een directe confrontatie met Charles Vaurie, die hem in IBIS beschuldigde van plagiaat uit het oorspronkelijke manuscript van *Birds of Arabia* door George Latimer Bates.

Een fraaie plaat uit het boek *Birds of Arabia*

Meinertzhagen zou dat oorspronkelijke manuscript nooit hebben ingezien, laat staan in bezit hebben gehad. Maar voor hij stierf liet hij dat manuscript na aan de bibliotheek van het British Natural Museum... Ongelofelijk! Een ongekende bamboezelaar! ■

Literatuur

- Dalton, R. 2005. Ornithologist's stunned by bird collectors deceit. *Nature* 437: 302.
- Garfield, B. 2007. *The Meinertzhagen Mystery: The Life and Legend of a Colossal Fraud*. Potomac Books Inc.
- Knox, A.G. 1993. Richard Meinertzhagen - a case of fraud examined. *Ibis* 135(3): 320-325.

